

Eğitim Hizmetleri Bağlamında Vakıf Üniversitelerinin Finansal ve Vergisel Sorunları

İlhami SÖYLER*

ÖZET

Bilgi edinme ihtiyacı insanın biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçları gibi önem taşır.

Bilgi, eğitimle edinilen bir olgudur. Eğitim hizmetleri arasında önemli bir yere sahiptir. Kamu hizmetleri, hem idare hukukunun, hem de kamu maliyesinin ilgi alanı içinde bulunmaktadır.

Eğitim hizmetleri içinde yüksek öğretim hizmetlerinin özel bir yeri vardır. Yüksek öğretim hizmetleri ülkemizde devlet üniversiteleri ve vakıf üniversiteleri tarafından sunulmaktadır.

Vakıf üniversitelerinin çeşitli sorunları vardır. Bu sorunların başında kaynak-harcama sorunları yer almaktadır.

Bu makalede vakıf üniversitelerinin finansal ve vergisel sorunları tartışılmaktadır.

Anahtar kelimeler : *Kamu Hizmetleri, Eğitim Hizmetleri, Devlet Üniversiteleri, Vakıf Üniversiteleri, Finansal Sorunlar, Vergisel Sorunlar.*

ABSTRACT

The need for information is as important as biological and physiological needs of the man.

Information is a fact that is acquired via education. Among public services, educational services have a significant role. Public services are within the coverage of both administrative law and public finance.

In educational services, higher educational services are specifically important. In Turkey, the higher education is provided by state and foundation universities.

Foundation universities have various problems, of which resource-expenditure problems are the principal ones.

* Doç.Dr., Sayıştay Başkanlığı, Savcı Yardımcısı, isoyler@sayistay.gov.tr

Not: Bu makale 3-4 Nisan 2008 tarihlerinde Atılım Üniversitesi'nce düzenlenen "Türkiye'nin 2003 Vizyonunda Vakıf Üniversiteleri Kongresi"nde bildiri olarak sunulmuştur.

This paper discusses financial and tax-related problems of foundation universities.

KEY WORDS

Public Services, Educational Services, State Universities, Foundation Universities, Financial problems, tax-related problems.

JEL Classification : JEL : 122-Educational finance, JEL : 123-Higher Education Research Institutions.

GİRİŞ

Hem bireysel, hem de sosyal bir varlık olan insanın bilgi sahibi olma ihtiyacı, biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçları kadar önem taşımaktadır. İnsanın bilgi sahibi olma isteği, eğitim olgusu ile mümkün bulunmaktadır.

Diğer taraftan “refah toplumu”nun oluşturulması, ancak bilim ve teknolojiye hakim, bilim ve teknolojiyi ekonomik faydaya dönüştürme yeteneği kazanmış, kaliteli, seçkin insanlarla mümkün bulunmaktadır.

Bu amacın gerçekleştirilmesinde, ilk ve orta öğretimin yanında yükseköğretim hizmetlerinin özel bir konumu ve önemi vardır. Bu noktada ilk öğretimin **temel**, orta öğretimin ise **hazırlayıcı** rolü bulunmaktadır. Yükseköğretim kurumları ise “refah toplumu”nun oluşturulmasında birer ihtisas mektebi rolünü üstlenmişlerdir. Bu yönü ile yükseköğretim hizmetleri, insanın mesleki yaşantısında ve kişisel gelişiminde **belirleyici** bir konuma sahip bulunmaktadır.

Kamu ekonomisi teorisinde yarı kamusal (kolektif) hizmetler grubunda bulunan eğitim hizmetleri içinde belirleyici bir konumu bulunan yükseköğretim hizmetleri, ülkemizde devlet ve vakıf üniversiteleri eliyle yürütülmektedir. Ne var ki vakıf üniversitelerinin büyük bir kısmının önemli ölçüde finansal ve vergisel sorunları bulunmaktadır.

Vakıf üniversitelerinin finansal sorunlarının başında, kuruluş yeri için arsa ve arazi temini, devletin katkı paylarının yetersizliği ve kurucu vakıfların mali bünyelerinin zayıflığı bulunmaktadır.

Vakıf üniversitelerinin vergisel sorunlarının başında ise öğrenci harçlarının (katkı paylarının) devlet üniversitelerinin aksine katma değer vergisine tabi tutulması yer almaktadır.

Bu çalışmanın amacı, yukarıda özetle belirtilen finansal ve vergisel sorunların tartışılması ve çözüm yollarının sunulmasıdır.

Çalışmanın birinci bölümünde, kamu hizmeti kavramı ve çeşitleri açıklanarak, kamu ekonomisi teorisinde yarı kamusal hizmetler kategorisinde yer alan eğitim hizmetleri ve bunların türleri ile finansman yöntemleri üzerinde durulacaktır. Zira vakıf üniversitelerince sunulan yükseköğretim hizmetlerinin ortaya konulması açısından bu durum önem taşımaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise vakıf üniversitelerinin finansal sorunları ele alınacaktır. Bu çerçevede vakıf üniversitelerinin mevcut finansal kaynakları (öğrenci katkı payları, devlet katkıları ve Hazine’ce sağlanan ucuz arsa temini) ile tarafımızca önerilen potansiyel finansal kaynaklar (kurucu vakıfların mali bünyelerinin güçlendirilmesi, devletçe sağlanan nakdi katkıların iyileştirilmesi, Hazinesinin daha uygun koşullarda, arsa ve arazi temini ile bağış ve yardımlara işlerlik

kazandırılması) normatif açıdan analiz edilecektir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise vakıf üniversitelerinin vergisel sorunları çerçevesinde, sözkonusu eğitim kurumlarının kurumlar vergisi, katma değer, vergisi emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi ile belediyelerce alınan çeşitli vergiler karşısındaki durumları tartışılarak, özellikle devlet üniversitelerinin aksine öğrenci harçlarından (katkı paylarından) katma değer vergisi alınmasının haksızlığına vurgu yapılacaktır.

Çalışma, yukarıda yer alan açıklama, analiz ve değerlendirmelerin özetlendiği sonuç bölümü ile son bulacaktır.

I. KAMU HİZMETLERİ BAĞLAMINDA EĞİTİM HİZMETLERİNİN YERİ VE ÖNEMİ

Kamu ekonomisi teorisinde, eğitim hizmetleri, kamu hizmetleri kapsamında bulunan yarı toplumsal mal ve hizmetler kategorisinde bulunmaktadır.

Kamu hizmeti kavramının (eğitim hizmetleri de dahil) tanımı, içeriği, çeşitleri ve gördürme yöntemleri idare (yönetim) hukukunun, bunların finansman biçimi ise kamu ekonomisi teorisinin ilgi alanı içinde bulunmaktadır.

Bu itibarla, öncelikle kamu hizmeti kavramı ve çeşitlerinin açıklanması, bunun ardından da eğitim hizmetinin mahiyetinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

A. KAMU HİZMETİ KAVRAMI

Kamu hizmeti, idare hukukunun en temel kavramlarından birisidir. Kamu hizmeti, kamu yönetiminin uğraşı alanının belirlenmesinde yardımcı olan bir kavramdır¹. Ancak kamu hizmeti kavramının tanımı konusunda öğretilerde genel bir uzlaşma sağlanamamıştır. Kamu hizmeti kimi kez “kamu kuruluşları” anlamında kimi kez de “faaliyet, iş, uğraş” anlamında kullanılmıştır. Zaman zaman da “belli bir usulü, hukuki rejimi” ifade etmek için kullanılmıştır. O halde kamu hizmeti kavramı organik açıdan, maddi açıdan ve şekli açıdan ifade edilebilmektedir.

-Organik açıdan kamu hizmeti, belli bir görevi yürütmek üzere kamu tüzel kişisi tarafından tahsis edilmiş bulunan ajan ve vasıtaların bütünü olarak tanımlanmıştır².

Anayasa'nın 70. maddesindeki “Her Türk kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir” hükmündeki kamu hizmeti kavramı ile devlet örgütü kastedilmiştir. Ancak organik yaklaşım geçerliliğini günümüzde yitirmiştir. “Kamu hizmeti” nin mutlaka bir kamu kuruluşu tarafından yürütülmesi gerekmemekte, imtiyaz yöntemiyle özel kişilerce de yürütülmesi mümkün hale gelmiştir.

-Maddi açıdan kamu hizmeti, bu faaliyetin niteliğine bakılarak tanımlanmaktadır. Buna göre kamu hizmeti, giderilmesinde kamu yararı olan toplumsal bir ihtiyacı karşılayan faaliyettir. Anayasa'nın 47. maddesinde yer alan “Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler devletleştirilebilir” hükmündeki kamu hizmeti kavramı, iş, faaliyet, uğraşı anlamında kullanılmıştır. Ne var ki maddi yaklaşım da bugün artık kamu hizmeti kavramını açıklamaya yetmemektedir. Zira, insan faaliyetleri, niteliklerine göre değil, belli bir dönemde ve belli bir yerde topluma egemen olan sosyal, siyasal ve ekonomik sisteme göre kamusal veya özel hizmet olarak ayrılabilirler. Dolayısıyla her insani faaliyet kamu hizmeti olmaya

¹ A. Şeref Gözübüyük, Yönetim Hukuku, 21. Baskı, Ankara, 2004, s. 281.

² Metin Günay, İdare Hukuku, 7. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 282.

elverişlidir. Bir faaliyet siyasi ve idari organlarca “kamu hizmeti” olarak kabul edilmemişse kamu hizmeti sayılmayacaktır³.

-Şekli açıdan kamu hizmeti ise belli bir usulü, hukuki rejimi ifade etmektedir. Buna göre bir faaliyetin kamu hizmeti sayılabilmesi için kamu hizmetleri hukuki rejimine, yani kamusal yönetim usullerine tabi tutulmuş olması gerekir. Ancak bu yaklaşım da diğerleri gibi gevşemeye ve çözülmeye doğru yol almıştır. Sosyal devlet anlayışının benimsenmesi sonucu, devletin ekonomik ve sosyal yaşama müdahil olması ile o zamana kadar özel kesimce yürütülen ekonomik ve sinai faaliyetler, kamu hizmeti haline dönüşmüş fakat bunlar kamu hukuku rejimine değil, özel hukuk rejimine tabi tutulmuşlardır⁴.

Yukarıda kısaca açıklanan farklı yaklaşım ve anlayışlar da gösteriyor ki kamu hizmeti

kavramı için ortak bir tanım yapmak oldukça güçlük arz etmektedir.

Devlet anlayışında ve topluma sunulan hizmetlerin niceliğinde ve niteliğinde meydana gelen gelişmelerin ve değişmelerin ışığında kamu hizmeti kavramı da yeni anlam ve işlevler yüklenmektedir.

Yasalarımızda açıkça kamu hizmeti kavramına yer verilmediği gibi, yargı kararlarında da özgün bir tanıma rastlanmamaktadır. Öğretide de ortak bir tanımlama yapılamamıştır.

Prof. Dr. Tahsin B. Balta, kamu hizmeti kavramını, “bir kamu kurumunun ya kendisi tarafından, ya da yakın gözetimi altında özel girişim eliyle kamuya sağlanan hizmet” olarak tanımlamıştır⁵.

Ord. Prof. Dr. Sıdık Sami Onar, kamu hizmeti kavramını “devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya bunların gözetimi ve denetimi altında genel ve ortak ihtiyaçları karşılamak ve gidermek, kamu yararını sağlamak için yapılmış ve topluma sunulmuş sürekli ve düzenli faaliyetler” olarak tanımlamıştır⁶.

Anayasa Mahkemesi de 9.2.1994 tarihli ve E.94/43, K.94/42-2 sayılı kararı ile Onar’ın tanımını yinelemiştir⁷.

B. KAMU HİZMETİNİN ÖZELLİKLERİ

Kamu hizmeti kavramının mevzuatımızda, yargı kararlarında ve öğretide, genel kabul görmüş ortak bir tanımının bulunmaması, bizleri kavramın özelliklerine başvurmayı zorunlu kılmaktadır. Kamu hizmetlerinin özellikleri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

-Kamuya yararlı bir hizmettir : Kamu hizmeti kamu yararına işleyen bir hizmettir. Kamuya dolaylı olarak yararlı hizmetler kamu hizmeti sayılmaz. Örneğin kamu kuruluşlarının özel mallarına ilişkin hizmetler dolaylı nitelikte olduğundan kamu hizmeti sayılmazlar.

-Nesnel bir hizmettir : Kamu hizmetlerinden yararlanmada eşitlik ilkesi gözetilir. Kısaca birey hizmetten yararlanan konumundadır. Ancak kamu hizmetlerinden yararlananların hak ve özgürlükleri, üçüncü kişilerin zararına olmamalıdır.

³ Günday, a.g.e., s. 284.

⁴ Günday, a.g.e., s. 284.

⁵ Tahsin B. Balta, İdare Hukuku, İstanbul, 1972, s. 18.

⁶ Veysel Tuncil, “Kamu Hizmeti”, www.turkhukuksitesi.com/makale-199.htm.

⁷ Bkz., R.G. : 24.01.1995/22181.

-Sürekli bir hizmettir : Kamu hizmetlerinin ortak özelliklerinden biriside bu hizmetlerin sürekli (kesintisiz) ve düzenli olarak ifa edilmesidir. Kamu görevlileri için getirilen görev yasağı bu düşüncenin bir tezahürü olarak belirmiştir.

-Değişken ve gelişen bir hizmettir : Kamu hizmetleri gelişen toplumun ihtiyaçlarına göre değişme gösteren ve bu ihtiyaçlara uyarlanabilen faaliyetlerdir. Bu itibarla kamu hizmetlerinin örgütlenmesinde ve işleyişinde yeni yöntemlere, araç, gereçlere ve düzenlemelere başvurulması gerekir.

-Kamu kuruluşunca veya onların gözetimi altında yürütölen bir hizmettir : Kamu hizmetleri ya kamu tüzel kişileri tarafından, ya da onun denetimi veya gözetimi altında özel kişilerce sunulur. Zaman içinde kamu hizmetleri kamu kesiminin dışına taşığı için özel kesimce de yürütölür olmuştur. Ancak, kamu kesiminin bu faaliyetleri sıkı bir şekilde denetim altında bulundurması gerekir.

-Kamusal finansmana tabi bir hizmettir : Kamu hizmetleri kural olarak vergi ve benzeri kamu gelirleri ile finanse edilirler. Ancak, devlet finansman sıkıntısı nedeniyle hizmetten yararlananlardan, “harç” veya “katılım bedeli” adı altında bir takım ek ödemelerde bulunmalarını isteyebilir. Üniversite öğrencilerinden alınan öğrenci katkıları buna örnek teşkil eder. Anayasa Mahkemesi 18.2.1985 tarihli ve E. 1984/9, K. 1985/4 sayılı kararı ile “karayolları ve köprülerden alınan geçiş paraları ile kimi hastane ücretlerini” bu çerçevede deđerlendirmiştir⁸.

-Siyasal tercihlere göre belirlenen bir hizmettir : Kamu hizmetleri kamusal karar alma süreci içinde belirlenen bir hizmettir. Bu nokta da bir hizmetin kamu hizmeti niteliğine bürünmesinde yasa koyucunun iradesi rol oynamaktadır. Yasama organı veya onun yetkili kıldığı idari organlar, kamusal ihtiyaçların gerekli kıldığı durumlarda, herhangi bir alanı yasal çerçeve içine alarak kamu hizmeti kurabilir⁹ (9). Bir kamu hizmetinin kurulması belli bir örgütün kurulmasını da gerekli kılar. Bu örgüt de her halde kanunla kurulur. Özetle, kamu hizmetlerinin belirlenmesinde asli yetki yasama organındır.

C. KAMU HİZMETLERİNİN TÜRLERİ

Kamu hizmetleri, idare hukuku ve kamu ekonomisi teorisince ayrı ayrı tasnife tabi tutulmuştur. İdare hukuku, kamu hizmetlerini, bunların yürütölme biçimini esas aldığından konuları itibariyle sınıflandırırken, kamu ekonomisi teorisi, bunların finansman biçimini ön planda tutarak işlevsel açıdan sınıflandırmış bulunmaktadır.

1. Konuları Açısından Kamu Hizmetleri

İdare hukukunun benimsediği tasnif biçimine göre, kamu hizmetleri, idari, iktisadi ve sosyal kamu hizmetleri ile bilimsel-kültürel kamu hizmetlerinden oluşmaktadır.

a. İdari (Yönetmel) Kamu Hizmetleri

İdari kamu hizmetleri, kamu yönetiminin yani idarenin geleneksel hizmetleridir. Savunma, adalet, sağlık ve bayındırlık hizmetleri gibi. **Eğitim hizmetleri de** bu kategoride yer alır. Bu tür hizmetler kural olarak kamu hukuku kuralları içinde ve kamusal yönetim usulleri çerçevesinde yürütölür. İdari kamu hizmetleri tüm

⁸ Bkz., R.G. : 26.6.1985/18793.

⁹ Ali Rıza Yücel, “Kamu İmtiyaz Sözleşmeleri”, www.intes.org.tr/06/dergi/?,Sayı: 95 & makale= 31

unsurları ile kamu hukuku rejimine tabidir. Uyuşmazlıkları da idari yargının görev alanı içinde bulunmaktadır. Üniversiteler bir idari kamu hizmeti yürütmektedirler¹⁰.

b. İktisadi Kamu Hizmetleri

İktisadi kamu hizmetleri, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan ekonomik ve sınai nitelikli bir takım hizmetlerdir. Bu hizmetler, bir taraftan özel faaliyetlere benzerken, diğer taraftan da kamu hizmeti niteliğini korumaktadır. Bunlar iç işlemlerinde kamu hukuku kurallarına tabi iken, tedarik ve sunum biçimi açısından özel hukuk kurallarına tabidir. Ancak bu durum, hizmetin kamusal niteliğini bozmamaktadır.

c. Sosyal Kamu Hizmetleri

Sosyal kamu hizmetleri, devlet ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından eskiden beri yürütülen, sosyal yardım ve sosyal güvenlik hizmetleri, iş ve işçi bulma hizmetleri ve fakirlerin korunması ve kollanması gibi faaliyetleri içermektedir. Bu hizmetler ikinci Dünya Savaşından sonra gelişen çalışma düzenine ve benzeri sosyal güvenliğe ilişkin faaliyetlerdir. Sosyal kamu hizmetlerinde de idari kamu hizmetleri gibi kamu yararı ağır basmaktadır. Kârlılık ve verimlilik kaygısı sosyal kamu hizmetlerinde geçerli değildir. Bu hizmetlerde iktisadi kamu hizmetlerine benzer bir katılma payı (işçilik primi gibi) da söz konusudur.

d. Bilimsel-Kültürel Kamu Hizmetleri

Bilimsel-kültürel kamu hizmetleri, kamu yönetiminin (idarenin) yakın zamanlarda genellikle özel faaliyete konu olan bilimsel ve teknik araştırmalara, müzik, resim, tiyatro, bale gibi sanat ve kültür hareketlerine el atması sonucunda ortaya çıkmış olan faaliyetlerdir¹¹. Ne var ki bu tür kamu hizmetleri, kamu hukukunun katı kalıpları içinde yürütülemezler. Bu hizmetler için özerk kuruluşlar oluşturulmuştur. Bunlara örnek olarak TÜBİTAK ve Devlet Tiyatroları gösterilebilir.

2. İşlevsel Açıdan Kamu Hizmetleri

Kamu ekonomisi teorisinin benimsediği tasnif biçimine göre, kamu hizmetleri tam kamusal hizmetler, yarı kamusal (karma) hizmetler, özel hizmetler ile erdemli hizmetler şeklinde sınıflandırılmıştır.

İşlevsel (fonksiyonel) açıdan kamu hizmetleri hakkında aşağıda özet bilgiler verilmiştir.

a. Tam Kamusal Hizmetler

Tam kamusal hizmetler, devlet tarafından üretilmez ise, başka türlü üretilmeyecek nitelikteki hizmetlerdir. Bunlara kolektif hizmetler de denilmekte, faydaları bölünemeyen, pazarlanamayan, piyasa konusu olamayan ve kamusal kararlarla üretilen hizmetlerdir¹². Bunlara örnek olarak, savunma, adalet, diploması, genel kolluk ve altyapı hizmetleri gösterilebilir. Bunlar ücretsiz sunulmakta ve vergilerle finanse edilmektedir.

b. Yarı Kamusal Hizmetler

Yarı kamusal hizmetler, devlet veya diğer kamu tüzel kişilerinince üretilmekle birlikte, tam kamusal nitelikte değildirler. Bunlar, bölünebilir ve pazarlanabilir

¹⁰ Kemal Gözler, İdare Hukuku Dersleri, Ekin Kitabevi, Bursa, 2002, s. 450.

¹¹ Günday, a.g.e., s. 293.

¹² Abdurrahman Akdoğan, Kamu Maliyesi, 12. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007, s.41-45.

nitelikteki hizmetlerdir. Bu niteliklerinden dolayı fiyatlandırılabilirler. Yarı kamusal hizmetlerin başlıca özelliği, bu

hizmetlerden yararlananlara doğrudan yararları yanında, toplum üyelerine sağladıkları marjinal ya da ek katkılardır. Kısacası, bu hizmetler dışsalıklar meydana getirirler.

Bu hizmetlerin topluma yararları, tam kamusal hizmetlere, bireylere katkıları ise özel hizmetlere benzer. Nitelikleri gereği bu tür hizmetlere “karma” veya “yarı toplumsal” hizmetler adı verilmektedir. Bu tür hizmetlerin bölünebilirlik özelliğinden dolayı, fiyatlandırılması ve belli bir ölçüde dışlanması mümkün bulunmaktadır¹³. Yarı kamusal hizmetlere örnek olarak sağlık hizmetleri, çevre hizmetleri gösterilebilir. **Eğitim hizmetleri** de yarı kamusal hizmetler kategorisinde yer alır. Yarı kamusal hizmetler ulusal düzeyde olabileceği gibi, bölgesel (yerel) düzeyde de sunulabilen hizmetlerdir¹⁴.

c. Özel Hizmetler

Devletin ekonomik yaşama girmesinin veya ona yön vermesinin bir sonucu olarak, kamusal ve yarı kamusal hizmetler yanında özel hizmetler de üretmesi gündeme gelmiştir. Bu çerçevede elektrik , su, haberleşme ve ulaşım hizmetleri devlet veya diğer kamu tüzel kişileri (genellikle KİT’ler) tarafından sunulabilmektedir. Bunlar, bölünebilir, pazarlanabilir ve fiyatlandırılabilir hizmetlerdir. Bu hizmetler, özel nitelikte olmalarına karşın, kamu yararı anlayışı ile devletçe üretilmekte ve pazarlanmaktadır. Esas yapısı itibariyle piyasaya bırakılacak bazı hizmetlerin devletçe üretilmesi daha uygun görülmekte ve etkinlik sağlanabilmektedir.

e. Erdemli Hizmetler

Erdemli hizmetler, gerek toplumsal ve gerekse bireysel açıdan özellikli, öncelikli ya da üstünlüğü olan, vazgeçilmez nitelikteki hizmetler olarak ifade edilebilir¹⁵. Bunlar ya doğrudan devletçe bedelsiz olarak topluma sunulmakta ve finansmanı vergilerle sağlanmakta ya da piyasa fiyatının altında pazarlanmaktadır. Piyasa konusu olmayan bu hizmetleri, devlet onlar adına bir vasi gibi hareket ederek tercih etmektedir. Sosyal konut uygulaması, dispanser hizmetleri, uyuşturucu ve alkollü içecekler gibi. Birey ve toplum açısından yararlı veya sakıncalı hizmetlerin düzenlenmesini devlet üstlenmiştir. Bu hizmetlere vesayet altındaki hizmetler de denilir¹⁶.

“Hiç kimse, kamu hizmetinin tartışılmaz bir tanımını yapamamıştır. Yasama bunu kendine tasa edinmemiş, yargı yapmak istememiş, öğreti ise başaramamıştır”.

D. Truchet

¹³ Sinan Sönmez, Toplumsal Gereksinmeler, Kaynak Dağıtımı ve Pareto Optimumu, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını, No: 17/14, Ankara, 1983, s. 60, 65.

¹⁴ Ethem Kadri Pektaş, Büyükkent Belediyelerinin Eğitim ve Kültür Hizmetlerine Siyasal Parti İdeolojilerinin Yansıması, Ankara, 1999. s. 12.

¹⁵ Akdoğan, a.g.e., s. 50.

¹⁶ Sinan Sönmez, Kamu Ekonomisi Teorisi (Kamu Harcamalarında Etkinlik Arayışı), Teori Yayınları, Ankara, 1987, s. 119.

D. EĞİTİM KAVRAMI VE ÖNEMİ

Sözcük olarak “belli bir bilim veya sanat dalında yetişme kendini geliştirme ve eğitime işi” anlamına gelen¹⁷ eğitim kavramı, zaman içinde bireylerce farklı şekillerde algılanmıştır.

Çağdaş anlamda eğitim kavramı, davranış değişimi, bireyin belirli hedefler yönünde maksatlı olarak kendi yaşantısı yoluyla davranışlarını değiştirmesi, bireysel yeteneklerin çeşitli yönlerden birey ve toplum için uygun ve dengeli olarak geliştirmesi anlamına gelir. Özde çok kapsamlı ve karmaşık olan eğitim kavramı incelendiğinde plan, hedef, psiko-sosyal kültürlenme, davranış değiştirme gibi kavramlar içerir¹⁸.

Eğitim esas itibarıyla, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla veya bilinçli olarak değişime meydana getirme sürecidir.

Davranış, yaşantı, amaç ve süreç terimleri eğitimin niteliğini belirleyen temel unsurlardır¹⁹.

Eğitim, insanlığın doğuşundan beri daima olagelmıştır. Eğitim okul dışında da devam eden bir süreç olup, birey sosyal ve doğal çevre ile de sürekli etkileşim halindedir.

Çağımızda görülen hızlı gelişme ve değişimler insanı bir çok yönden etkilemektedir. Bu gelişmeler ve değişimler karşısında bütün toplumlar nitelikli insan gücü yetiştirmek zorundadır. Eğitim nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, insanın kişilik ve karakterinin oluşmasında temel etkidir. Bu bakımdan her insan yaşadığı eğitim ortamının bir ürünü olarak belirginleşmekte ve ötekilerden ayrılmaktadır. Böylece kültürel farklılıklar doğmaktadır.

Eğitimin öneminin sürekli artması, onun programlı olarak sürdürülmesini zorunlu hale getirmiştir. Eğitimde programlama kavramı, öğretim süreci içinde öğretmenin izleyeceği derslerin konularını ve zaman içinde dağılımını gösteren bir liste anlamını aşmıştır. Çağdaş anlamda eğitim programı kavramı, bireyin her hangi bir eğitim aşamasında, davranışlarında istenen değişiklikleri geliştirmek üzere gerek okul içinde gerek okul dışında yapılacak etkinliklerin düzenlenip geliştirilmesine yönelik tüm çabaları kapsamaktadır.

Her ülke ya da toplum nitelikli insan gücü ihtiyacını karşılamak, genel kültür düzeyini arttırmak v.b. nedenlerle kendi eğitim sistemini kurmaya çalışmaktadır. Bu eğitim sisteminin üç temel ögesi; öğrenci, öğretmen ve programdır. Bu öğeler arasında uyum sağlanarak en bilgili ve kültürlü toplum oluşturulmaya çalışılmaktadır²⁰ (20).

E. EĞİTİM HİZMETLERİNİN TÜRLERİ

Eğitim çeşitli açılardan sınıflandırılabilir.

- Eğitimin sürekliliği açısından; örgün eğitim, yaygın eğitim,
- Eğitimin planlanması açısından; formal eğitim, informal eğitim,
- Eğitimin mekanı açısından; yurtiçi eğitim, yurtdışı eğitim,

¹⁷ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara, 2005, s. 605.

¹⁸ Cevat Aklan, Eğitim Ortamları, Ankara, 1979, s. 4.

¹⁹ İbrahim Başaran, Eğitime Giriş, Sevinç Matbaacılık, Ankara, 1984, s. 17.

²⁰ Ali Nazım Sözer vd., “Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Lisansüstü Eğitim Kalitesinin Artırılmasına Yönelik Bir Alan Araştırması”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 2, İzmir, 2002.

-Eğitimin aşamaları açısından; okul öncesi eğitim-öğretim, ilk eğitim-öğretim, orta eğitim-öğretim, yüksek eğitim-öğretim.

Eğitim ve öğretim kavramları, ayrı ayrı kullanılsa da genel olarak birbirini tamamlayan kavramlardır. Ancak genel kabul gören anlayışa göre, eğitim, öğretimi de kapsayan daha geniş bir kavramdır.

Araştırmamıza konu olan yüksek eğitim-öğretim ise, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununda “milli eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarı yılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümüdür” şeklinde tanımlanmıştır.

Yükseköğretim kurumları ise, üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuvarlar, meslek yüksekokulları ile uygulama ve araştırma merkezleridir.

Sanayi devriminin başlaması ile birlikte gelişmiş ülkelerde ve özellikle Avrupa’da teknik bilgilerle donatılmış, bilgi ve beceri sahibi kalifiye personele olan talep, okullaşma sürecine hız kazandırmıştır. Buna bağlı olarak kurulan üniversitelerden yetişen kadrolar, batının bilim ve teknolojiye olduğu kadar ekonomide de zenginleşmesine önderlik etmişlerdi. Ulusların doğal zenginlikleri olan madenler, akarsular, verimli topraklar giderek azalmakta, buna karşılık insan kaynakları çoğalmaktadır.

İnsan kaynaklarının yetiştirilip, yetenekli ve değer yaratacak becerilerle donatılması, bireylerin mutluluğu ve refahı için gerekli olduğu gibi, globalleşen dünyada ülkenin kalkınması ve geleceğinin garantisi için de gerekli ve zorunlu olmaktadır. Bu ve benzeri nedenlerle yükseköğretim hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve daha kaliteli hale getirilmesi gerekmektedir. Çünkü eğitim, kalkınmanın en önemli unsurlarından biridir; ülkenin siyasal-toplumsal, ekonomik ve bilimsel kurumların üretim kapasitesini arttıran bir süreçtir. Eğitim ile toplum refahı ve bireyin erdemi yükseltilerek bireye kişilik kazandırılır.

Günümüzde bilgi, en önemli servet kaynağı kabul edilmektedir. Gelişen teknoloji ve icatlar yaşantımızı hızla değiştirmektedir. Bilginin önemi arttıkça; yüksek öğrenim de bundan payını almaktadır. Yükseköğretim artık pek çok iş için birincil koşul haline gelmiştir. Yükseköğretim kurumlarında üretilen bilginin kalitesi ve ekonomide kullanılabilirliği, ulusal rekabet gücü açısından hayati bir öneme sahiptir.. Bu durum, gelişmekte olan ülkeler için önemli bir sorundur. Çünkü bu ülkelerde yükseköğretim büyük ölçüde göz ardı edilmiştir.

Belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için bir çok güçlüğün aşılması gerekir. Ancak yüksek önemi düşünüldüğü zaman bu güçlüğlerin aşılması için yaratıcı ve kararlı adımların atılması gereklidir. Daha iyi bir planlama ve yüksek standartlarda yöneticilerin eşliğinde yeni bir vizyon yaratılmalı, kamu ve özel olmak üzere tüm unsurlar seferber edilmelidir. Zira bireylere verilen eğitim, insan sermayesine yapılan yatırımdır²¹.

“Bir insanın hayatındaki en önemli olay, kendi benliğinin bilincine vardığı andır. Bu olayın sonuçları en büyük iyiliğe de yol açabilir, en korkunç şeylere de...”

Stefan Zweig

²¹ Kenan Bulutoğlu, Kamu Ekonomisine Giriş, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1981, s. 304.

F. YÜKSEK EĞİTİM-ÖĞRETİM HİZMETLERİNİN FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

Bir kamu hizmeti olan eğitim, ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasal yapısına uygun olarak değişik biçimlerde finanse edilmektedir. Zira devlet genel olarak eğitim hizmetlerinin temel sunucusudur. Bu yüzden finansman yöntemleri de devletin yapısına uygun olarak şekillenmektedir²².

1. Kamu Kaynaklarıyla Finansman

Yüksek öğretimin kamu kaynakları ile finansmanı, ya doğrudan doğruya kamu bütçeleri ile ya da dolaylı olarak burs ve kredi sistemi finanse edilmektedir.

Birinci sistemde, üniversitelerin bina, döşeme demirbaş ve yatırım harcamaları yanında doğrudan eğitim-öğretime dönük öğrenci maliyetleri de devletçe üniversite bütçelerine tahsis edilen ödeneklerle karşılanmaktadır. Bu sisteme “doğrudan finansman” adı verilmektedir.

İkinci sistemde ise, devlet yardımlarının öğretim hizmeti veren üniversitelere doğrudan ödenmesi yerine, onu tüketebilecek olanlara (öğrenciler veya aileleri) yapılması esasına dayanan dolaylı bir uygulamadır. Bu sistemde toplanan vergilerle kaynağı oluşturulan kuponlar sayesinde, aileler istedikleri okulu seçebilmekte, okullar arasında rekabet gelişmekte ve düşük gelirli aileler çocuklarını özel okullara gönderebilme imkanına sahip olmaktadır²³.

Birbirine benzemekle birlikte, M. Friedman’ın “Piyasa Modeli”, C. Jenck’in “Denkleştirici Piyasa Modeli” ve H.M. Levin’in “Özel Organizasyon Modeli” gibi farklı kupon yöntemleri söz konusudur²⁴.

2. Harçlarla Finansman

Gerek öğrenci sayısının artması, gerekse kamu kaynaklarının tahsisinde yaşanan darboğazlar nedeniyle, yükseköğretime ayrılan ödeneklerin artırılarak sürdürülmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu durum yüksek öğretim kurumlarını kamudan daha fazla kaynak talep etmek yerine, kamu dışından kaynaklar bulma çabasına itmektedir.

Yüksek öğretimde adalet konusunda yaşanan tartışmalar, yüksek öğretim hizmetinin maliyetinin en azından bir kısmının, aldığı daha üst eğitim nedeniyle, daha iyi gelir elde edebilme potansiyeli kazanan öğrencilerce karşılanmasının gerekliliğine yöneltmiştir²⁵.

Harçlarla finansman, ailelerin zorunlu katkısı, hayır kurumlarının (vakıf ve dernekler) ve işverenlerin sağladıkları burslar, bankaların harçları kredilendirmesi, devlet kredi ve bursları, mezun vergileri, sosyal güvenlik türü borçlanma gibi değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır²⁶.

Öte yandan harç uygulamasını destekleyen görüşler, harçların yarı kamusal hizmetlerin özel değerlerinin tüketimi için konulması gerektiğine dayandırılmaktadır. Yüksek öğretimde harç uygulamasını gerektiren nedenlerden

²² Necla Kural Tural, Eğitim Finansmanı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 193-2005

²³ Ahmet Kesik, Yüksek Öğretimde Yeni Bir Finansman Modeli Önerisi; Bütünsel Model, Maliye Bakanlığı APK Kurulu Yayını, No : 2003/362, s. 100.

²⁴ Bu konuda bkz., Kesik, a.g.e., s. 140-141.

²⁵ D. Bruce Johnstone, Readings In Comparative Hiper Education, Buffalo, Conter For Comparative And Global Studies In Education, 1997, s. 12.

²⁶ Güneri Akalın, Kamu Ekonomisi, Akçağ Yayını, No: 314/5, Ankara, 2000, s. 256-263.

birisi de, üniversiteyi kazanma şansı olan kesimin çoğunluğunun yüksek gelir gruplarının çocuklarından oluşmasıdır²⁷.

Harç uygulamasını savunanlar, yüksek öğretim hizmetinden bireylerin fayda sağladıklarını ve bu maliyetin tümünün vergi mükellefleri tarafından karşılanmaması gerektiğini, aksi takdirde gelir dağılımının bozulacağını ileri sürmekte, buna karşı çıkanlar ise eğitimin gelir seviyelerine bağlı olmadan bireylerin bilgi ve becerilerini artırdığını ve iktisadi büyümenin önemli bir unsurunu teşkil ettiğini, bu nedenle yüksek öğretimin bütünüyle vergilerle finanse edilmesini önermektedirler.

3. Özel Kaynaklarla Finansman

Yüksek öğretim hizmetlerine kamu desteğinin gittikçe azalması ve bu desteğin bazı durumlarda gelir dağılımını bozma yönündeki etkisi nedeniyle, özel kaynaklarla finansman yöntemi önem kazanmaya başlamıştır.

Yüksek öğretimde özel kaynaklarla finansman, özel yüksek öğretim kurumlarının teşviki veya kamu yüksek öğretim kurumlarının özel gelir yaratma imkanlarının geliştirilmesi ile mümkün olabilmektedir.

Bu çerçevede kâra dayalı eğitim kurumları, geleneksel eğitim kurumları ile rekabete girmeye başlamışlardır. Öte yandan özel yüksek öğretimin büyük ölçüde devletçe finanse edildiği ülkelerde özel-kamu üniversitesi ayrımı yapmak giderek zorlaşmaktadır. Bu durum özellikle İngiltere ve Hollanda'da özel (dini) kurumlarca kurulan üniversiteler için geçerlidir. İngiltere'de bunların hepsi kamu üniversitesi olarak kabul edilmektedir.

Kamu yüksek öğretim kurumları harç rakamlarını artırdıkça, kamu ve özel yüksek öğretim kurumları birbirine benzer hale gelmektedir. Özel yüksek öğretim kurumları uzun süreden beri Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Filipinler'de yüksek öğretim hizmetlerinin sunulmasında önemli bir yer tutmaktadır. Brezilya, Meksika, Kolombiya, Peru ve Venezuela gibi Latin Amerika ülkelerinde kamu yüksek öğretim sisteminden özel öğretim sistemine çok önemli bir geçiş yaşanmaktadır. Öyle ki özel yüksek öğretim kurumlarında okuyan öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısı içindeki payı, Filipinler'de % 95'e, Brezilya'da %70'e, Belçika'da %60'a, Kolombiya'da %50'ye ulaşmıştır²⁸.

4. Üniversite-Sanayi İşbirliğiyle Finansman

Bugün gelişmiş ülkelerdeki üniversiteler; klasik eğitim-öğretim hizmetlerini yürüten kurumlar olmaktan ziyade, sanayi ile entegre olmuş ve bilgi üreten "araştırma kurumları" şekline dönüşmüş veya bu dönüşümü tamamlamaya çalışan kurumlar halindedir. Söz gelimi ABD üniversitelerinde devlet desteklerinin büyük ölçüde AR-GE projelerine ait olduğunu ortaya koymuştur²⁹.

Gerçekten de gelişen bilgi ekonomisinin talepleri ve yaşanan kaynak sorunları, yüksek öğretim kurumlarını "uzman" yetiştirmeye sevk etmiştir.

Gelinen noktada üniversite-sanayi işbirliği ve araştırma-geliştirme faaliyetleri üniversitelerin en asli görevlerinden birisi haline gelmiştir. Gelişme ve bilgi toplumuna geçişin en önemli şartlarından birisi, üniversitelerin bu yönünü harekete

²⁷ Eser Karakaş "Bedava Üniversite Ne Demek?", Zaman Gazetesi, 17.01.2008.

²⁸ Kesik, a.g.e., s. 129-130.

²⁹ Zuhal Ergen, "Yükseköğretim Karma Malının Niteliği ve Finansmanı Üzerine" Sosyo-Ekonomi Dergisi, Sayı: 3, 2006-1, s. 19.

geçirmektedir³⁰. Sonuç itibarıyla bu alanda yaşanan gelişmeler üniversiteleri milli ARGE sistemlerinin bir parçası haline dönüştürmüştür.

Üniversite-sanayi işbirliğinin en çarpıcı örneklerinden birisi, özellikle ABD’de sadece endüstriye yönelik kurulan üniversitelerdir. ABD’nin General Motors firmasına ait General Motors Üniversitesi ve McDonald’s firmasına ait McDonald’s Hamburger Üniversitesi adında eğitim merkezlerinin kurulması³¹ buna örnek teşkil etmektedir.

Bu yöntemde, yüksek öğretimin finansmanı özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemin öngördüğü üniversite-sanayi işbirliği, hem yüksek öğretimin finansmanında ve hem de özel sektörün teknolojik altyapısının oluşturulmasında büyük önem arz etmektedir.

II. VAKIF ÜNİVERSİTELERİNİN FİNANSAL SORUNLARI

Ülkemizde vakıf üniversiteleri, Anayasa’nın verdiği yetkiye dayanarak kanunla kurulmaktadır. Anayasa’nın 130.maddesine göre, “kanunda gösterilen usul ve esaslara göre kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yüksek öğretim kurumları kurulabilir. Vakıflar tarafından kurulan yüksek öğretim kurumları, mali ve idari konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden Devlet eliyle kurulan yüksek öğretim kurumları için Anayasa’da belirtilen hükümlere tabidir.”

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun ek 6.maddesine göre, vakıflarca kurulan üniversiteler, vakıf tüzel kişiliği dışında ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olur ve bu üniversitenin gelirleri geçici olarak dahi hiçbir suretle vakıf malvarlığına veya hesaplarına intikal edemez. Vakıf üniversitesine doğrudan doğruya bağış ve yardım yapılabilir.

Söz konusu Kanunun ek 18.maddesi ile de vakıf üniversitelerine bütçede (YÖK Bütçesi içerisinde) yer alan ödenekle sınırlı olmak üzere, ilgili üniversitenin başvurusu, Yükseköğretim Kurulu’nun görüşü ve Milli Eğitim Bakanlığının teklifi üzerine Maliye Bakanlığınca Devlet yardımı yapılmaktadır.

2547 sayılı Kanuna ilave edilen ek maddelerle kurulan vakıf üniversitelerine “kamu tüzel kişiliği” de verilmektedir.

Kısaca Türkiye’de yüksek öğretim sistemi, kamu kesimi içerisinde, özel sektörün faaliyette bulunmasına izin verilen, ancak kamu ağırlıklı ve onun gözetim ve denetimine tabi karma bir yapı olarak tanımlanmaktadır³².

Vakıf üniversitelerinin finansal sorunları, bunlara sağlanan finansman kaynakları, eleştirel ve normatif açıdan analiz edilerek tartışma konusu yapılacaktır.

Vakıf üniversiteleri çeşitli finansman kaynaklarına sahiptirler. Bunlar; kurucu vakfın katkıları, öğrenci harçları (katkı payları), devlet yardımları ile özel bağış ve yardımlardır.

³⁰ Orhan Oğuz, Yüksek öğretim Üzerine Bazı Tespitler ve Yeniden Yapılanma Önerileri, 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi, İstanbul, 2000, s. 116.

³¹ Oğuz, a.g.e., s. 139.

³² Kesik, a.g.e., s. 250.

A. KURUCU VAKFIN KATKILARI

Vakıf üniversiteleri, esas itibarıyla bir kurucu vakıf tarafından kurulmaktadır. 2547 sayılı Kanun'un ek 3.maddesine göre kurucu vakfın/vakıfların yetkili yönetim organlarının üniversite kurma ile ilgili karar veya kararları Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün olumlu yazısı ile bir takım belge ve taahhütlerle birlikte YÖK'e sunulmaktadır. Bunlar arasında finansmana yönelik aşağıdaki belgeler de yer almaktadır.

-Kurulacak üniversitenin bina, araç gereç ve diğer maddi yapıları ile bunların sağlanması için yeteri kadar bir meblağın tahsis edildiği belge,

-Kurulacak üniversitenin bir yıllık her çeşit işletme ve cari giderlerinin en az %20'sini karşılayacak nakdi veya aynı değer tahsisini gösteren belge.

Görülüyor ki kurucu vakfın taahhüt ettiği veya sağladığı katkı, üniversitenin "kuruluş" aşamasına veya "bir yıllık" dönem için yapılacak giderlerin sadece %20'sinin karşılanmasına yönelik bulunmaktadır.

Vakıf üniversitelerinin kuruluşuna izin verilirken kurucu vakfın mali bünyesinin güçlü olması önem taşımaktadır. Bunun için mevzuatın öngördüğü bina, araç-gereç ve benzeri fiziki yapıların mevcudiyeti veya bunların sağlanması için yeteri kadar bir bedelin tahsisi elbetteki önem taşımaktadır. Ancak bunlar yetersiz kalabilir. O taktirde kurucu vakfın mali bünyesinin güçlü olması gerekir. Kurucu vakıfların mali bünyelerinin güçlendirilmesi amacıyla, iktisadi işletmeler kurmalarını teşvik edici düzenlemeler yapılmalıdır. Bunların kârlarını vakıf üniversitelere aktarmaları şartıyla vergi bağışıklıkları tanınması, Hazine arazilerinin daha iyi koşullarda satış, kira veya irtifak hakkı tesisi yoluna gidilmelidir. Aksi halde mali bünyesi zayıf vakıflarca kurulan vakıf üniversitelerinin öğrenci katkı paylarına (harçlarına) yüklenmek zorunda kalacağı kaçınılmazdır³³.

B. ÖĞRENCİ KATKILARI (HARÇLARI)

Vakıf üniversitelerinin öğretimin devamı boyunca en önemli finansal kaynağı öğrenci katkı paylarıdır. Öğrenci katkı payları, mütevelli heyet kararı ile belirlenmektedir. Kamu hizmetlerinin finansmanında kamusal hizmetlerin bütçeden, yarı kamusal hizmetlerin topluma yararlı olan kısmının bütçeden, kişiye yararlı olan kısmının o kişilerce, özel hizmetlerin ise hizmetten yararlananlarca karşılanması teorik olarak kabul görmektedir. Esasen günümüzde devlet anlayışında çok büyük değişiklikler olmuş ve yarı kamusal hizmetlerin artık sıfır fiyatla arz edilemeyeceği görüşü benimsenmektedir³⁴. Arkalarında kaynak yönünden güçlü bir vakıf bulunmayan vakıf üniversiteleri, büyük ölçüde öğrenciden aldıkları ücretle yaşamaktadırlar³⁵. Öğrenci katkısının bazı vakıf üniversitelerinde %95'e ulaşırken devlet üniversitelerinde %5 düzeyinde gerçekleşmesi³⁶ sağlıklı bir yapı arz etmemektedir. Yüksek öğretim hizmetinin karma özelliği de dikkate alınarak, gelişmiş ülkelerin çoğunda, devlet üniversitelerinde öğrenci katkısı, maliyetin %12-36'sı arasında belirlenmektedir.. Yüksek öğretimin finansmanında devlete bağımlılık, üniversite özerkliğini de olumsuz etkilemektedir. Yüksek öğretimde

³³ Ural Akbulut, "Röportaj", www.alem.com.tr/arşiv/2003.

³⁴ Kamil Mutluer, "Yüksek Öğretimin Finansmanı, Vatan Gazetesi, 18.10.2003.

³⁵ Yükseköğretim Kurulu, "Vakıf Üniversiteleri Raporu", Ankara, 2007, s. 9.

³⁶ Yükseköğretim Kurulu, "Yükseköğretimin Finansmanı", www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/mart99/bolum8.html

parasal kaynak akışının çeşitlenmesi, özerkliğin daha çok yaşatılabileceği bir çerçeve oluşturacaktır³⁷.

Aşağıdaki tabloda vakıf üniversitelerinde 2005-2006 öğretim yılında öğrenci katkı paylarından sağlanan gelirlerin toplam gelirlerine oranı görülmektedir.

Tablo 1: Öğrenci Harçlarının Toplam Gelire Oranı
(2005-2006)

Üniversite Adı	Toplam Gelirler (YTL)	Eğitim Öğretim Öğrenci Harçları (YTL)	Öğrenci Harçlarının Toplam Gelire Oranı (%)
Bilkent Üniversitesi	176.368.891,00	83.107.424,00	47,12
Yeditepe Üniversitesi	166.417.903,71	138.216.943,93	83,05
Sabancı Üniversitesi	85.339.721,00	22.914.242,00	26,85
Başkent Üniversitesi	71.619.904,99	48.447.349,47	67,65
Koç Üniversitesi	61.773.957,04	33.896.130,17	54,87
İstanbul Bilgi Üniv.	61.179.272,08	56.177.687,35	91,82
Fatih Üniversitesi	54.793.814,00	24.000.414,00	43,80
İstanbul Kültür Üniv.	37.508.508,00	31.821.745,00	84,84
İzmir Ekonomi Üniv.	29.372.704,42	26.791.531,18	91,21
İstanbul Ticaret Üniv.	28.439.933,98	24.038.418,59	84,52
Kadir Has Üniversitesi	28.188.117,00	23.537.825,00	83,50
Beykent Üniversitesi	27.804.076,00	24.218.903,00	87,11
Bahçeşehir Üniv.	25.097.303,65	23.264.849,90	92,70
Maltepe Üniversitesi	22.231.383,42	10.968.309,36	49,34
Atılım Üniversitesi	20.299.903,29	19.388.730,77	95,51
Çankaya Üniversitesi	19.295.378,00	17.879.111,00	92,66
Işık Üniversitesi	18.019.619,00	15.801.709,00	87,69
Haliç Üniversitesi.	14.770.174,84	13.373.832,73	90,55
Doğuş Üniversitesi	13.932.168,00	12.840.940,00	92,17
TOBB Ekon. Ve Tekn. Ü.	12.865.522,24	2.705.092,46	21,03
Çağ Üniversitesi	10.063.079,87	8.803.868,33	87,49
Ufuk Üniversitesi	7.791.728,20	3.151.036,41	40,44
Yaşar Üniversitesi	6.937.660,44	6.235.129,95	89,87
Okan Üniversitesi	5.759.815,00	5.282.841,00	91,72

Kaynak : YÖK, “Vakıf Üniversiteleri Raporu”, s. 25.

8.000-20.000 \$ arasında değişen yıllık katkı payları, vakıf üniversitelerine olan talebi daraltmaktadır. Bu itibarla vakıf üniversitelerinin alternatif gelir yaratma imkanlarının geliştirilmesi önem taşımaktadır. Talebi artırmanın diğer bir yolu da farklılaşmaya gitmeleridir. Ne var ki şu ana kadar ki gelişim süreçlerine bakıldığında bu kurumların belirli alanlarda ön plana çıkma gibi bir hedef içinde olmadıkları

³⁷ Tural, a.g.e., s. 218-219.

aksine birbirine benzemeye çalıştıkları gözlenmektedir. Bu nedenle vakıf üniversiteleri kendilerine özgü farklılıklar yaratmalıdırlar³⁸. Oysa bu kurumların farklılıkları, özel eğitim-öğretim programlarından ziyade, öğretim elemanları ile diğer sosyal-kültürel imkanların öne çıkarılması ile ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan vakıf üniversitelerinde öğrenim görmek isteyen öğrencilerin de burs, kredi gibi imkanlara kavuşması gerekir. Bu şekilde vakıf üniversitelerinde öğrenim gören düşük sosyoekonomik düzeyden gelen öğrenci sayısı artırılabilir.

C. DEVLET YARDIMLARI

Vakıf üniversitelerine devletçe bir takım nakdi ve aynı yardımlar yapılmaktadır.

1. Nakdi Yardımlar

Vakıf üniversitelerine yapılan nakdi yardımlar, YÖK bütçesine konulan devlet yardımı ile DPT bütçesine konulan proje yardımından ibarettir.

a. YÖK Bütçesine Konulan Devlet Yardımı

2547 sayılı Kanunun ek 18.maddesine göre, vakıf üniversitelerinin giderlerine katkıda bulunmak amacıyla, bütçede yer alan ödenekle sınırlı olmak üzere devlet yardımı yapılabilir. Yapılacak devlet yardımı, devlet üniversitelerine o yıl tahsis edilen toplam bütçe ödeneklerinin, örgün öğrenci sayısına bölünmesiyle elde edilen tutarın, ilgili vakıf üniversitesinde okuyan öğrenci sayısı ile çarpılması sonucu bulunacak miktarın %30'unu geçmemektedir.

Ancak, gerek bu madde, gerekse Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliđi³⁹ (39) nin 30.maddesiyle, devlet yardımı ağır koşullara bağlanmıştır. En az iki eğitim-öğretim yılını tamamlaması, öğrencilerin %15'ine tam burs vermesi belirli sayıda tam zamanlı öğretim üyesi istihdam etmesi, bilimsel hakemli dergilerdeki makale sayısının, devlet üniversitelerinin ilk yarısına girecek durumda olması, ÖSYM tarafından yerleştiren örgün öğrenciler arasında ilk %5'e giren öğrenci alması ve benzeri bir takım koşulları taşımaları halinde vakıf üniversitelerine devlet yardımı yapılmaktadır. Ne var ki bu yardımdan yararlanan üniversite sayısı, mevcut üniversite sayısının yarısını bile aşmamaktadır. Aynı şekilde, yardım miktarı da hiçbir zaman öngörülen %30'luk orana hiç ulaşamamıştır. 2007 yılı sonunda sayıları 30'u geçen vakıf üniversiteleri için 2003-2007 yıllarını kapsayan 5 yıllık bir dönemde yıllar itibariyle, tahsis edilen ödenekler (devlet yardımları) ile bu ödemelerden fiilen yararlanan üniversite sayısı ve gerçekleşen ödenek tutarları (devlet yardımları) aşğıdaki tabloda görölmektedir.

³⁸ İrfan Özdoğan, "Vakıf Üniversiteleri Kendilerine Özgü Özellikler Yaratmalı", www.ntvmsnb.com/news.aspx?newsID=49.

³⁹ BKZ., Resmi Gazete, 31.12.2005/26040.

Tablo2: Vakıf Üniversitelerine Tahsis Edilen ve Fiilen Yapılan Devlet Yardımları

Yıllar	Tahsis Edilen Ödenek (Yardım)	Yararlanan Üniversite Sayısı	Fiilen Ödenen Yardım
2003	12.000.000 YTL.	9	4.913.000 YTL.
2004	11.484.000 YTL.	11	8.039.000 YTL.
2005	12.485.000YTL.	10	9.081.000 YTL.
2006	14.235.000 YTL.	9	12.684.523 YTL.
2007	13.085.000 YTL.	10	9.326.000 YTL.

Kaynak : Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü.

Merkezim Bütçe Kanunu ile vakıf üniversitelerine 2008 yılı için tahsis edilen ödenek tutarı ise 13.783.000 YTL.'dir⁴⁰.

Tablo'dan da anlaşılacağı üzere, fiilen yapılan ödemelerin bütçe başlangıç ödeneğine oranı 2/3 seviyesinde kalmaktadır.

Yardımdan az sayıda üniversitenin, sınırlı tutarlarda yararlanmasının nedeni, daha önce de belirtildiği üzere koşulların ağır olmasıdır. 2547 sayılı Kanunun ve ilgili Yönetmeliğin getirdiği bu ağır koşullar, kuşkusuz vakıf üniversitelerinden çok, burada öğrenim gören öğrencileri mağdur etmektedir. Bu nedenle, bütçeye konulan ödeneğin % 70'inin, koşulsuz olarak kuruluş izni alarak öğretime başlayan vakıf üniversitelerine öğrenci sayısı ile orantılı olarak ödenmesi, kalan % 30'unun ise koşullu ödenmesi, iki eğitim-öğretim yılını tamamlama koşulunun da kaldırılması uygun olacaktır.

Devletin vakıf üniversiteleri için kaynak tahsis etmesi, devlete bir yük olarak değerlendirilmemelidir. Vakıf üniversiteleri olmasa, bunların sağladığı öz kaynakları da devlet sağlamak zorunda kalacaktır⁴¹.

Aşağıdaki tablo'da 2005 yılında devlet yardımı alan vakıf üniversiteler ile bu yardımların toplam gelirlerine oranı görülmektedir. Tablo'ya göre, vakıf üniversitelerine yapılan devlet yardımı, toplam gelirlerinin %3,6'sını geçememiştir.

Tablo 3: Vakıf Üniversitelerine Yapılan Devlet Katkısı ve Oranları (2005)

Üniversite Adı	Toplam Gelir (YTL)	Devlet Yardımı (YTL)	Devlet Yardımı Oranı (%)
Bilkent Üniversitesi	176.368.891,00	2.901.000,00	1.6
Sabancı Üniversitesi	85.339.721,00	681.000,00	0.8
Başkent Üniversitesi	71.619.904,99	1.934.000,00	2.7
Koç Üniversitesi	61.773.957,04	815.000,00	1.3
İst. Kültür Üniversitesi	37.508.508,00	960.000,00	2.6
Çankaya Üniversitesi	19.295.378,00	700.000,00	3.6
Işık Üniversitesi	18.019.619,00	435.000,00	2.4
Haliç Üniversitesi	14.770.174,84	402.000,00	2.7
Çağ Üniversitesi	10.063.079,87	185.000,00	1.8
Ufuk Üniversitesi	7.791.728,20	68.000,00	0.9

Kaynak : YÖK, "Vakıf Üniversitesi Raporu", s. 10.

⁴⁰ Bkz., R.G. : 28.12.2007/26740 (mükerrer).

⁴¹ Harun Avcı, "Vakıf Üniversitelerine Doğru", Sızıntı Dergisi, Sayı: 220, Mayıs, 1997.

Devletin kamu hizmeti yükünü azaltmak amacıyla sistemimize alınmış olan vakıf üniversiteleri, vakıf tüzel kişiliği hukuksal yapısı aracılığıyla özel kesime ait gönüllü ve yeterli kimi kaynakların bu alana transferini sağlama amacı üzerine bina edilmişlerdir. Bu transferin sağlanmasında kamusal mali katkılar ve kolaylıklar yoluyla bazı özendirici düzenlemeler yapılması⁴² olağan sayılmalıdır.

Aksine bir anlayışla vakıf üniversitelerini, özel üniversite⁴³ veya sermaye çevrelerinin eğitim kurumu⁴⁴ olarak değerlendirmenin abartılı olduğunu da belirtmek gerekir. Zira bu kurumlar, kanunla kurulmakta, kamu tüzel kişiliği verilmekte, kâr amacı bulunmamakta ve bir kamu hizmeti birimi olarak devletin denetim ve gözetimine tabi tutulmuşlardır Vakıf üniversitelerini mevcut yüksek öğretim sisteminin bir alternatifi değil, bir parçası olarak görmek gerekir.

Diğer taraftan devlet üniversitelerinde okuyanların tümüyle fakir, vakıf üniversitelerinde okuyanların da tümüyle varlıklı kesimlerden oluştuğunu söylemek yanlışından da kendimizi kurtarmalıyız. Zira yapılan bir araştırma, devlet üniversitelerine devam eden öğrencilerin % 30'unun, orta (% 17) ve üst (% 13) gelir düzeyinde gelire sahip ailelerin çocukları olduğunu göstermiştir⁴⁵.

Bu itibarla devlet üniversitelerinde öğrenim gören yüksek ve orta gelirli ailelere mensup öğrencilerin, öğrenci maliyetine daha yüksek oranda katılmaları, bunun yanında vakıf üniversitelerinde öğrenim gören dar gelirli ailelere mensup öğrencilerin devlet katkısı, burs ve harç kredisi gibi imkanlardan yararlandırılması düşünülmelidir.

Belirtmek gerekir ki devlet üniversiteleri için geçerli olan yönetim zaafaları, benzer ve farklı açılardan vakıf üniversiteleri için de geçerli olabilir. Söz gelimi “aşırı merkezîyetçilik” ve “özerk üniversite” anlayışının yokluğu⁴⁶ bu çerçevede belirtilmesi gereken aksamalardır.

Vakıf üniversitelerinin gelişmelerinin teşvik edilmesi yasalarla öngörüldüğüne göre finansman sorunlarının çözümünde kredi alma kolaylıkları da sağlanmalıdır⁴⁷. Bu çerçevede vakıf üniversitelerinin kullandıkları kredilerin faizleri, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu'ndan karşılanabilir.

b. DPT Bütçesine Konulan Proje Yardımı

Her yıl DPT bütçesine konulan ödenekle, vakıf üniversitelerinin bilimsel ve teknolojik araştırma projelerini desteklemek amacıyla, söz konusu üniversitelere her yıl nakdi yardım yapılabilir.

Yardımanın yapılmasına ilişkin esas ve usuller, her yıl yayımlanan Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nun (E) işaretli cetvelinde öngörülen düzenlemeler ışığında, DPT'nin bağlı olduğu Bakanlıkça çıkarılan genelgelerle düzenlenmektedir. Buna göre yardım yapılabilmesi için vakıf üniversitesi rektörü veya ilgili fakülte dekanının onay vermesi, proje yürütücüsünün en az yardımcı doçent unvanına sahip

⁴² Tefvik Dalgıç, “YÖK’ün Vakıf Üniversiteleri Raporu Görüşlerimizi Doğruluyor”, Referans Gazetesi, 3.12.2007.

⁴³ Alpaslan Işıklı, “Yüksek Öğrenimin Özelleştirilmesi”, Mülkiye Dergisi, Sayı: 234, Mayıs-Haziran, 2002.

⁴⁴ Çetin Yetkin, “Vakıf Üniversiteleri Gerçeği”, Cumhuriyet Gazetesi, 15.9.2006.

⁴⁵ Erdoğan, a.g.m.

⁴⁶ İsmail Bircan, “Mevcut Durum Türkiye'nin Vizyonu ile Çelişiyor : Yükseköğrenim Potansiyeli ve Geleceği”, www.aes.org.tr/index_2_, hp?Option = com.

⁴⁷ Bircan, a.g.m.

olması, proje maliyetinin %25'inin DPT yardımı dışındaki kaynaklardan karşılanması gibi koşullar bulunmaktadır.

Yardım, vakıf üniversitelerinin, proje çerçevesinde makine ve teçhizat alımları, sarf malzemeleri giderleri, hizmet alımları, seyahat giderleri ile yardımcı personel istihdamı için kullanılmaktadır.

Bu amaçla 2008 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ile tüm vakıf üniversitelerine 18.000.000 YTL. ödenek tahsis edilmiştir.

2. Aynı Yardımlar

Vakıf üniversitelerine sağlanan aynı (eşya, mal) nitelikli yardımlar, Hazinesinin özel mülkiyetinde bulunan arazilerin satışı veya irtifak hakkı tesisi ile devletin hüküm ve tasarrufunda bulunan arazilerin kullanma izni verilmesinden ibarettir.

a. İrtifak Hakkı Tesisi

İrtifak hakkı, bir eşya üzerinde hak sahibine o eşyadan yararlanma yetkisi sağlayan sınırlı bir aynı haktır. İrtifak hakkı özel mülkiyete konu tapulu taşınmazlar için geçerlidir. Zira, bu hak tapu kütüğüne tescil ile geçerlik kazanır. Bu nedenle tapulu Hazine arazileri, eğitim, kültür-turizm, sağlık, sosyal ve ekonomik amaçlı olarak irtifak hakkı tesisine konu olabilirler.

Kanunla kurulan üniversiteler (vakıf üniversiteleri dahil) için de eğitim amaçlı olarak Hazine arazileri üzerinde irtifak hakkı tesis edilebilmektedir⁴⁸.

İrtifak hakkı bedeli, yıllık olarak arazinin vergi değerinin (emlak vergisine esas asgari değerinin) % 1'inden az olmamak üzere, proje (yatırım maliyeti) bedelinin %05'idir. İrtifak hakkı tesisinin süresi 49 yıla kadar çıkabilmektedir.

b. Arsa ve Arazi Satışı

4706 sayılı Hazine Arazilerinin Değerlendirilmesi Hakkında Kanununun 4.maddesinin ikinci fıkrasına göre, üzerinde münhasıran eğitim veya sağlık amaçlı sınırlı aynı hak (irtifak hakkı dahil) tesis edilmiş taşınmazlarda hak sahibinin **vakıf üniversitesi** veya Bakanlar

Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıf olması halinde satış bedeli, harca esas değerinin yarısıdır. Böylece vakıf üniversitelerine %50 indirimli satış imkanı getirilmiştir. Yapılan bu düzenleme ile genel olarak Hazineye ait taşınmazların daha kısa sürede ekonomiye kazandırılması, hem de devletin eğitim veya sağlık alanlarındaki hizmetlerini özel sektöre kaydırmak amacıyla, vakıf üniversiteleri ve Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflara kolaylık sağlanarak teşvik edilmişlerdir⁴⁹.

c. Kullanma Hakkı Verilmesi

Hazinesinin özel mülkiyetindeki tapulu arazilerin dışında kalan, devletin hüküm ve tasarrufundaki (kamu malları) nın 49 yıla kadar, kullanma hakkı verilmesi yöntemiyle vakıf üniversitelerine kullandırılması mümkündür. Kullanma hakkı bedeli, irtifak hakkı bedeli ile aynıdır.

Gerek irtifak hakkı tesisinde, gerekse kullanma hakkı verilmesinde, vakıf üniversitelerince sunulan eğitim-öğretim hizmetinin “yarı kamusal” niteliği dikkate alınarak satış uygulamasında olduğu gibi % 50 indirimli bedel uygulamasında yarar vardır.

⁴⁸ İlhami Söyler, Devlet Mallarının Kamu Finansmanı Açısından Değerlendirilmesi, Maliye Bakanlığı APK Kurulu Yayını, No: 2005/ 368, Ankara, 2005, s. 234.

⁴⁹ Hidayet Mat, “Son Düzenlemeler Çerçevesinde Vakıf Üniversitelerine Doğrudan Hazine Arazisi Satışı” E. Yaklaşım Dergisi, Sayı: 53, Kasım, 2007.

3. Özel Bağış ve Yardımlar

2547 sayılı Kanunun ek 7.maddesi uyarınca vakıf üniversiteleri, bu Kanunun 56.maddesinde yer alan mali kolaylıklardan, muafiyetlerden ve istisnalardan aynen istifade ederler.

Bunları iki alt başlıkta açıklamak mümkündür.

a. Gerçek ve Tüzel Kişilerce Yapılan Bağış ve Yardımlar

2547 sayılı Kanunun 56.maddesinin (a) bendine göre gerçek ve tüzel kişilerin üniversitelere yapacakları bağış ve vasiyetler için veraset ve intikal vergisi, damga vergisi, noter ve tapu harçları ile benzeri nitelikteki aynı vergi, resimler ve harçlar alınmamaktadır.

b. Gelir / Kurumlar Vergisi Mükelleflerince Yapılan Bağış ve Yardımlar

-2547 sayılı Kanunun 56. maddesinin (b) bendine göre gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerince üniversitelere nakden yapılan bağışlar, söz konusu mükelleflerin yıllık beyanname ile veya kurumlar vergisi beyannamesi ile bildirilen kazançlarından indirilebilmektedir.

Bu yardımlar yanında, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 89.maddesinin (5) numaralı bendine göre gelir vergisi mükelleflerince, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 10.maddesinin (c) fıkrasına göre, kurumlar vergisi mükelleflerince, genel bütçeli kurumlara bağışlanan okul ve benzeri yapılar için yapılan harcamaların tamamı gelir ve kurumlar vergisi uygulamalarında gider olarak indirilebilmektedir⁵⁰. Vakıf üniversiteleri genel bütçeli kurumlara tanınan mali kolaylıklardan yararlanacağı için bu imkanı da kullanabilirler.

Getirilen bu düzenlemelerle, bir taraftan vakıf üniversitelerinin sunduğu eğitim hizmetlerine gönüllü bağış ve yardım yapılması, bir taraftan da bu yardımların vergisel bağımsızlıklarla teşvik edilmesi amaçlanmıştır.

Kamu kaynaklarının yanında, gönüllü kuruluşların da eğitim-öğretim hizmetlerinin finansmanına katılması, hatta özel sektörün de katkısının sağlanması bugün gelişmiş ülkelerde de geçerli bir uygulamadır⁵¹. Osmanlı toplumunda da bu tür hizmetlerin finansmanın, devlet bütçesinden doğrudan bir kaynak ayrılması yerine, daha çok bağımsız ekonomik birimler şeklinde örgütlenmiş vakıflar aracılığı ile gerçekleştirildiği görülmektedir⁵².

III. VAKIF ÜNİVERSİTELERİNİN VERGİSEL SORUNLARI

Vakıf üniversitelerinin vergisel sorunları, bu eğitim-öğretim kurumlarının, ülkemizde yürürlükte bulunan vergi kanunları karşısında durumu analiz edilerek tartışma konusu yapılacaktır.

A. KURUMLAR VERGİSİ

Vakıf üniversiteleri kurumlar vergisinden muaf tutulmuştur.

Kurumlar Vergisi Kanununun “muafiyetler” başlıklı 4. maddesinin (a) bendinde “kamu idare ve kuruluşları tarafından tarım ve hayvancılığı, bilimi, fenni ve güzel

⁵⁰ Erdal Sönmez-Garip Ayaz, Vergi Uygulamasında Bağış ve Yardımlar, TÜRMOB Yayını, No: 118, s.33.

⁵¹ Ömer Özyılmaz, “Eğitim Hizmetlerinin Kamu, Özel Sektör ve Gönüllü Kuruluşlar Eliyle Görülmesinin Gereği ve Yararları”, www.omerozyilmaz.com.tr/index.php?option

⁵² Tahsin Özcan, “Osmanlı Devletinde Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı”, www.osmanli.org.tr/yazi.php.

sanatları öğretmek, yaymak, geliştirmek ve teşvik etmek amacıyla işletilen okullar ve benzeri kuruluşlar” in vergiden muaf olduğu belirtilmiştir.

2547 sayılı Kanunun 56.maddesine göre, üniversitelerin genel bütçeye dahil kuruluşlara tanınan muafiyet, istisna ve diğer mali kolaylıklardan yararlanacağı hükme bağlanmıştır. Aynı Kanunun ek 7.maddesinde ise vakıf üniversitelerinin 56.maddedeki muafiyet, istisna ve mali kolaylıklardan aynen yararlanacağı öngörülmüştür.

Yukarıda yer alan hükümler müşterek değerlendirildiğinde üniversitelerin birer kamu kurumu veya kuruluşu olduğu, vakıf üniversitelerinin devlet üniversitesi gibi kabul edilerek kurumlar vergisinden muaf olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Esasen kurumlar Vergisi Kanununa göre, sermaye şirketleri, kooperatifler, kamu iktisadi kuruluşlarını, dernek veya vakıflara ait işletmeler ve iş ortaklıkları, mükellef olarak sayılmışlardır. Vakıf üniversiteleri olsa olsa vakıflara ait iktisadi işletme kapsamına girebilir. Ancak, Kanun iktisadi işletmeyi, ticari, sınai ve zirai alanda faaliyet yürüten birimler olarak nitelendirmiştir. Oysa kurucu vakıf, üniversiteden değil kâr etmek, borç bile alamamaktadır. Bu itibarla vakıf üniversiteleri iktisadi işletme de sayılmazlar⁵³.

B. EMLAK VERGİSİ

2547 sayılı Kanunun ek 7.maddesinde, vakıflarca kurulacak yüksek öğretim kurumlarının emlak vergisinden de muaf tutulacağı öngörülmüştür. Esasen 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 4. ve 14. maddeleriyle kanunla kurulan üniversitelere ait bina ve arazilerin (arsalar dahil) emlak vergisinden daimi olarak muaf olduğu belirtilmiştir.

C. MOTORLU TAŞITLAR VERGİSİ

197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanununun 4.maddesinin (a) bendine göre genel bütçeli idarelere ve birer katma bütçeli idare^(*) olan devlet üniversiteleri adına tescil edilen taşıtlar bu vergiden istisna edilmiştir. 2547 sayılı Kanunun ek 7.maddesinden (vakıf üniversitelerinin devlet üniversitelerine sağlanan mali kolaylıklardan yararlanacağı hükmünden) hareketle bu vergiden vakıf üniversitelerinin müstesna olduğunu belirtmek gerekir.

Zira Maliye Bakanlığı (Gelirler Genel Müdürlüğü) nın 07.06.2000 tarihli ve 2001/1 sıra numaralı Motorlu Taşıtlar Vergisi İç Genelgesinde “197 sayılı Kanunun 4. maddesinin (a) bendi gereğince vakıflarca kurulun üniversiteler adına tescil edilmiş olan taşıtların motorlu taşıtlar vergisine tabi tutulmaması gerektiği” belirtilmiştir.

⁵³ Ahmet Erol, “Vakıf Üniversitelerinin KDV Karşısındaki Durumu-I”, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 176, Ağustos, 2007.

(*) 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile katma bütçe uygulaması kaldırılarak yerine “özel bütçe” uygulaması getirildiğinden, 1.1.2006 tarihinden itibaren devlet üniversiteleri özel bütçeli idareler kapsamına alınmışlardır.

D. BELEDİYELERE ÖDENEN VERGİLER

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu kapsamına giren çevre temizlik vergisi ile bina inşaat harcından genel ve katma bütçeli idareler istisna edildiğinden, vakıf üniversiteleri de 2547 sayılı Kanunun ek 5. ve ek 7.maddelerinin sağladığı imkan nedeniyle bu istisnadan yararlanabileceklerdir. Vakıf üniversitelerinin çevre temizlik vergisinden istisna olabilmesi için binaların münhasıran kendi hizmetlerinde kullanılması gerekmektedir⁵⁴.

E. KATMA DEĞER VERGİSİ

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun “kültür ve eğitim amacı taşıyan istisnalar” başlıklı 17. maddesinin (I/a) bendinde “... üniversitelerin, ilim, fen ve güzel sanatları, tarımı yaymak, ıslah ve teşvik etmek amacıyla yaptıkları teslim ve hizmetleri” bu vergiden istisna edilmiştir.

Esasen Katma Değer Vergisinin konusunu üniversiteler bakımından, bunlara bağlı müesseselerin ticari, sınai, zirai ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetler oluşturmaktadır. Örneğin, hastanecilik, kantin ve lokal işletmeciliği, taşımacılık ve otelcilik hizmetleri gibi⁵⁵. Ancak Vakıf üniversitelerince sunulan eğitim hizmetleri ticari nitelikte olmadığından bu kapsamda düşünülemez.

Ne var ki, vergi idaresi, vakıf üniversitelerinin sunduğu eğitim-öğretim hizmetini ticari nitelikte bir hizmet olarak görmüş, bu konuda açılan davaları da temyiz mahkemesi sıfatıyla Danıştay 9. Dairesi, E.2004/3737, K.2005/992 sayılı kararı ile vergi idaresini haklı bularak vakıf üniversitelerinin KDV mükellefi olduğuna hükmetmiştir⁵⁶.

Bir an için vakıf üniversitelerince sunulan hizmetler ticari faaliyet olarak kabul edilse bile, “kültür ve eğitim amacı taşıyan istisnalar” bağlamında KDV’ye tabi olmaması gerekir.

Ne var ki Danıştay 7. Dairesi de “eğitim-öğretim hizmetinin belli konularda var olan bilgileri öğrencilere aktarmayı, anlatmayı ve öğretmeyi ifade ettiği, bu bakımdan eğitim-öğretim hizmetlerinin 3065 sayılı Kanunda belirtilen ilim, fen ve güzel sanatları, tarımı yaymak, ıslah etmek ve teşvik etmek amacıyla yapılan faaliyetleri kapsamadığı” na karar vermiştir⁵⁷.

Oysa, çağdaş üniversitenin, eğitim-öğretim yapmak, bilimsel araştırmada bulunmak, sanayi ile işbirliği yapmak ve topluma hizmet etmek şeklinde dört fonksiyonu bulunmaktadır⁵⁸.

Esas itibarıyla bir harç (devlet üniversitelerinde öğrenci harcı olarak anılmaktadır) niteliğinde olan öğrenci katkı paylarının KDV’ye tabi tutulması ikinci bir vergileme özelliği taşımaktadır. Zira, tümüyle üniversite bünyesinde eğitim-öğretim hizmetlerine harcanan katkı paylarının, bir işletme geliri gibi vergilendirilmesi, vakıf üniversitelerinden ziyade öğrencilere bir yük getirmekte, adalet ve eşitlik ilkeleri çiğnenmek suretiyle devlet üniversitelerinde okuyan

⁵⁴ Emrah Akın- Şaban Küçük, Eğitim Kurumları, (Temel İdari, Mali, Vergisel Düzenlemeler), TÜRMOB Yayını, No: 266, Ankara, 2005, s. 110.

⁵⁵ Ediz Zeyrek, “Üniversitelere El Koyabilirler”, www.gercekgundem.com/print.php? Typ.

⁵⁶ Veysi Sevig, “Vakıf Üniversitesi Ticari Nitelikte, Eğitim Ücreti KDV’ye Tabi” Referans Gazetesi, 12.9.2007.

⁵⁷ Erdoğan Öner, “Vakıf Üniversitelerinin Katma Değer Vergisi Mükellefiyeti”, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 154, Ekim, 2005.

⁵⁸ Öner, a.g.m.

öğrencilerle bu öğrenciler arasında maddi ayrıcalık yaratılarak, vakıf üniversiteleriyle hedeflenen amaçlar çığnenmektedir⁵⁹.

Eğitimle ilgili istisna maddesinde, “ilmi, fenni, güzel sanatları yayma” ifadesi kullanıldığı, eğitim kelimesine yer verilmediği ileri sürülerek vakıf üniversitelerinin mükellef yapılması, 3065 sayılı Kanun’un 1. maddesine aykırıdır⁶⁰. Öte yandan AB ülkelerinin çoğunda eğitim-öğretim hizmetleri KDV’ye tabi değildir⁶¹.

Bütün bu açıklamalar ışığında, 3065 sayılı Kanunda gerekli değişiklik yapılarak Vakıf Üniversitelerinin eğitim-öğretim hizmetlerinin KDV’den istisna olduğuna açıklık getirilmesi veya Bakanlar Kurulu’nun % 8 oranını % 1’e düşürmesi⁶² önerilmektedir.

Bu çerçevede diğer bir sorun da, vakıf üniversitelerince sunulan bedelsiz eğitim-öğretim hizmetlerinden KDV istenmesi.

3065 sayılı Kanunun “sosyal amaç taşıyan istisnalar” başlıklı 17. maddesinin (2/b) bendine göre, üniversite ve yüksekokullar tarafından ilgili dönemdeki kapasitelerinin % 50’sini geçmemek üzere verilen bedelsiz eğitim-öğretim hizmetleri KDV’den istisna edilmiştir. Bu duruma göre, burslu (yani bedelsiz) okutulan öğrenci sayısı % 50’nin üzerinde ise, vakıf üniversitesi almadığı ücretin KDV’sini devlete ödemek zorundadır.

Diğer taraftan bu vergiden istisna edilen, bedelsiz sunulan hizmetler için yüklenen KDV’nin indirim konusu yapılması da, 3065 sayılı Kanunun 30. maddesinin (a) bendi hükmü gereğince mümkün bulunmamaktadır⁶³.

“Eğitimle uğraşanların gölgesine bile basılmaz”.

Japon Atasözü

SONUÇ

Eğitim hizmetleri bağlamında vakıf üniversitelerinin finansal ve vergisel sorunlarının tartışıldığı bu çalışmada;

-Vakıf üniversitelerinin sorunlarına finansal açıdan bakıldığında, bu üniversitelere YÖK bütçesinden yapılan nakdi yardımlardan koşulların ağırlığı nedeniyle az sayıda üniversitenin sınırlı düzeyde yararlandığı, zira fiilen ödenen yardımların, bütçe başlangıç ödeneklerinin altında kaldığı, bu itibarla tahsis edilen yardımların % 70’inin eğitim-öğretime başlayan üniversitelere koşulsuz ödenmesi, kalanının ise belirli koşullara bağlanmasının uygun olacağı, devlet üniversitelerinde öğrenim gören yüksek ve orta gelir düzeyindeki ailelere mensup öğrencilerin, eğitimin finansmanına daha yüksek oranda katılması, bunun yanında vakıf üniversitelerinde okuyan düşük gelirli öğrencilere devlet katkısı, burs, harç kredisi gibi imkanlar sağlanmasının uygun olacağı, Hazine arazileri ile devletin hüküm ve tasarrufundaki yerlerin bu üniversitelere irtifak hakkı tesisi veya kullanma hakkı

⁵⁹ Ahmet Erol, “Vakıf Üniversitelerinin KDV Karşısında Durumu-II”, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 177, Eylül, 2007.

⁶⁰ Nevzat Tüfekçioğlu “Özel Okul ve Üniversitelerde KDV Uygulamaları ve Burs Tahsisleri” Vergi Dünyası, Sayı: 280, Ekim, 2004.

⁶¹ Şükür Kızılot, “Yoksul Öğrenciye Ücretsiz Üniversite Müjdesi”, Hürriyet Gazetesi, 20.2.2007.

⁶² Kamil Mutluer, “Vakıf Üniversiteleri ve Katma Değer Vergisi”, Vatan Gazetesi, 23.8.2003.

⁶³ Muharrem Uzunoğlu, “Vakıflar Tarafından Kurulan Üniversitelerin Vermiş Olduğu Eğitim-Öğretim Hizmetlerinin Kurumlar Vergisi ve KDV Karşısındaki Durumu” Vergi Dünyası, Sayı: 310, Haziran, 2007.

verilmesinde, satışta olduğu gibi % 50 indirimli tarife uygulamasının yerinde olacağı,

-Vakıf üniversitelerinin sorunlarına vergisel açıdan bakıldığında, bu üniversitelerin en önemli probleminin öğrenci katkı paylarının katma değer vergisine tabi tutulması olduğu, oysa devlet üniversitelerinde öğrenci harçlarından KDV alınmadığı, bu durumun verginin nihai yüklenicisi olan öğrencileri zor durumda bıraktığı gibi vakıf üniversitelerine yönelik talebi de olumsuz olarak etkilediği, bursluluk uygulaması ile bedelsiz sunulan eğitim-öğretim hizmetinin öğrenci sayısının % 50'sini aştığında KDV'ye tabi tutulmasının da bu üniversitelere ek mali yük getirdiği gibi üniversitece üstlenilen verginin, indirim konusu yapılamadığı, bütün bu nedenlerle, öğrenci katkı paylarından alınan KDV'nin devlet üniversitelerinde olduğu gibi kaldırılması veya Bakanlar Kurulu'nun yetkisini kullanarak vergi oranının % 8'den % 1'e düşürmesinin yerinde olacağı, sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- 1-Akalın, G. (2000), *Kamu Ekonomisi*, Akçağ Yayını, No: 314/5, Ankara.
- 2-Akdoğan, A. (2007), *Kamu Maliyesi*, 12. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- 3-Akın, E. (2005), *Eğitim Kurumları*, (Temel İdari, Mali, Vergisel Küçük, Şaban Düzenlemeler), TÜRMÖB Yayını, No : 266, Ankara.
- 4-Aklan, C. (1979), *Eğitim Ortamları*, Ankara.
- 5-Balta, T. B. (1972) *İdare Hukuku*, İstanbul.
- 6-Başaran, İ. (1984), *Eğitime Giriş*, Sevinç Matbaacılık, Ankara.
- 7-Bulutoğlu, K. (1981), *Kamu Ekonomisine Giriş*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- 8-Gözler, K. (2002), *İdare Hukuku Dersleri*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- 9-Gözübüyük, A. Ş. (2004), *Yönetim Hukuku*, 21. Baskı, Ankara.
- 10-Günday, M. (2003), *İdare Hukuku*, 7. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- 11-Johnstone, D. B. (1997) *Readings In Comparative Hiper Education*, Buffalo, Conter For Comparative And Global Studies In Education.
- 12-Kesik, A. *Yüksek Öğrenimde Yeni Bir Finansman Modeli Önerisi Bütünsel Model*, Maliye Bakanlığı, APK Kurulu Yayını, No : 2003/362.
- 13-Oğuz, O. (2000), *Yüksek öğretim Üzerine Bazı Tespitler ve Yeniden Yapılanma Önerileri*, 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi, İstanbul.
- 14-Sönmez, S. (1983), *Toplumsal Gereksinmeler*, Kaynak Dağıtımı ve Pareto Optimumu, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayını, No: 17/14, Ankara.
- 15-Sönmez, S. (1987), *Kamu Ekonomisi Teorisi* (Kamu Harcamalarında Etkinlik Arayışı), Teori Yayınları, Ankara.
- 16-Söyler, İ. (2005), *Devlet Mallarının Kamu Finansmanı Açısından Değerlendirilmesi*, Maliye Bakanlığı APK Kurulu Yayını, No: 2005/ 368, Ankara.

17-Pektaş, E. K. (1999), Büyükşehir Belediyelerinin Eğitim ve Kültür Hizmetlerine Siyasal Parti İdeolojilerinin Yansımaları, Ankara.

18-Sönmez, E. Vergi Uygulamasında Bağış ve Yardımlar, TÜRMOB AYAZ, Garip Yayını, No: 118.

19-Tural, N. K. (2002), Eğitim Finansmanı, Anı Yayıncılık, Ankara.

20-Türk Dil Kurumu (2005), Türkçe Sözlük, Ankara.

21-Avcı, H. “Vakıf Üniversitelerine Doğru”, Sızıntı Dergisi, Sayı: 220, Mayıs, 1997.

22-Ergen, Z. “Yükseköğretim Karma Malının Niteliği ve Finansmanı Üzerine” Sosyo-Ekonomi Dergisi, Sayı: 3, 2006-1.

23-Erol, A. (2007), “Vakıf Üniversitelerinin KDV Karşısındaki Durumu-I”, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 176, Ağustos.

24-Erol, A. (2007), “Vakıf Üniversitelerinin KDV Karşısında Durumu-II”, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 177, Eylül.

25-Işıklı, A. (2002), “Yüksek Öğrenimin Özelleştirilmesi”, Mülkiye Dergisi, Sayı: 234, Mayıs-Haziran.

26-Mat, H. “Son Düzenlemeler Çerçevesinde Vakıf Üniversitelerine Doğrudan Hazine Arazisi Satışı” E. Yaklaşım Dergisi, Sayı: 53, Kasım, 2007.

27-Öner, E. (2005), “Vakıf Üniversitelerinin Katma Değer Vergisi Mükellefiyeti”, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 154, Ekim.

28-Sözer, A. N. (2002), “Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Lisansüstü Eğitim Kalitesinin Artırılmasına Yönelik Bir Alan Araştırması”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 2, İzmir.

29-Tüfekçioğlu, N. (2004), “Özel Okul ve Üniversitelerde KDV Uygulamaları ve Burs Tahsisleri” Vergi Dünyası, Sayı: 280, Ekim, .

30-Uzunoğlu, M. (2007), “Vakıflar Tarafından Kurulan Üniversitelerin Vermiş Olduğu Eğitim-Öğretim Hizmetlerinin Kurumlar Vergisi ve KDV Karşısındaki Durumu” Vergi Dünyası, Sayı: 310, Haziran.

31-Yükseköğretim Kurulu (2007), “Vakıf Üniversiteleri Raporu”, Ankara.

32-Yücel, A.R., “Kamu İmtiyaz Sözleşmeleri”, <www.intes.org.tr/06/dergi/? , Sayı: 95 & makale= 31.

33-Yükseköğretim Kurulu, “Yükseköğretimin Finansmanı”, <[www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/mart 9/bolüm8.html](http://www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/mart%209/bolum8.html).

34-Zeyrek, E. “Üniversitelere El Koyabilirler”, <[www.gercek.gündem.com>/print.php? Typ.](http://www.gercek.gundem.com/print.php)

35-Akbulut, Ural, *Röportaj*, <www.alem.com.tr/arşiv/2003>.

36-Bircan, İ.“Mevcut Durum Türkiye’nin Vizyonu ile Çelişiyor: Yükseköğrenim Potansiyeli ve Geleceği”, <www.aes.org.tr/index_2> hp?Option = com.

37-Dalgıç, T.“YÖK’ün Vakıf Üniversiteleri Raporu Görüşlerimizi Doğruluyor”, Referans Gazetesi, (3.12.2007).

38- Karakaş, E. “Bedava Üniversite Ne Demek?”, Zaman Gazetesi, (17.01.2008).

39-Kızılot, Ş.“Yoksul Öğrenciye Ücretsiz Üniversite Müjdesi”,Hürriyet Gazetesi, (20.2.2007).

40-Mutluer, K. “Vakıf Üniversiteleri ve Katma Değer Vergisi”, Vatan Gazetesi, (23.8.2003).

41-Mutluer, K.“Yüksek Öğretimin Finansmanı, Vatan Gazetesi, (18.10.2003).

42-Özcan, T. “Osmanlı Devletinde Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı”, <www.osmanli.org.tr/yazi.php>.

43-Özdoğan, İ.“Vakıf Üniversiteleri Kendilerine Özgü Özellikler Yaratmalı”, <www.ntvmsnb.com/news.aspx?newSID=49>.

44-Özyılmaz, Ö.“Eğitim Hizmetlerinin Kamu, Özel Sektör ve Gönüllü Kuruluşlar Eliyle Görülmesinin Gereği ve Yararları”, <www.omerozyilmaz.com.tr/index.php> option.

45-Sevig, V. “Vakıf Üniversitesi Ticari Nitelikte, Eğitim Ücreti KDV’ye Tabi” Referans Gazetesi, (12.9.2007).

46-Tuncil, V. “Kamu Hizmeti”, <www.turkhukuk sitesi.com/makale-199.htm>.

47-Yetkin, Ç.“Vakıf Üniversiteleri Gerçeği”, Cumhuriyet Gazetesi, (15.9.2006).